

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024

УДК:343.98

**РОЛЬ ФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ У
ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СУДОВИХ
ЕКСПЕРТІВ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Н.В. Кісіль

к.с.-г.н, с.н.с, судовий експерт, доцент кафедри інтелектуальної власності та приватного права КПІ ім. Ігоря Сікорського, провідний науковий співробітник Київського відділення ННЦ «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України(м. Київ)

ORCID 0000-0003-1097-360X

Н.В. Бегуш

судовий експерт, директор ТОВ «Глобал Експерт ЮА», старший викладач кафедри цивільного та кримінального права ЮР ІУТП Державного університету інфраструктури та технологій (м. Київ).

ORCID 0009-0002-7524-6251

**THE ROLE OF FORMAL EDUCATION AND PRACTICAL EXPERIENCE
IN FORMING OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF FORENSIC
EXPERTS IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY**

N. Kisil

candidate of agricultural sciences, senior researcher, associate professor of the department of intellectual property and private law of Igor Sikorsky KPI, leading researcher of the National Scientific Center "Hon. Prof. M.S. Bokarius Forensic Science Institute" of the Ministry of Justice of Ukraine(Kyiv)

ORCID 0000-0003-1097-360X

N. Behush

judicial expert, director "Global Expert UA", senior lecturer of the Department of Civil and Criminal Law DUIT (Kyiv).

ORCID 0009-0002-7524-6251

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024

***Анотація:** розглянуто роль формальної освіти та практичного досвіду у формуванні професійних компетентностей, якими мають володіти експерти, що залучаються до проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності.*

***Ключові слова:** експерт, професійні компетентності, освіта практичний досвід, підготовка експертів, судова експертиза.*

***Annotation:** the role of formal education and practical experience in the formation of professional competences, which should be possessed by experts involved in conducting forensic examinations in the field of intellectual property, is considered.*

***Keywords:** expert, intellectual property, training of forensic experts, practical experience, professional competencies of forensic experts, forensic science.*

При розгляді спорів про визнання або порушення прав інтелектуальної власності в судовому порядку з метою встановлення фактичних даних та обставин справи, що підлягають доказуванню, призначаються відповідні судові експертизи. У цій публікації приділимо увагу підходам до визначення професійних компетентностей, якими мають володіти експерти, що залучаються до проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності, а також звернемо увагу на роль формальної освіти та практичного досвіду у формуванні професійних компетентностей судових експертів.

У КПК України у ч. 1 ст.69 визначено основні вимоги до експерта, а саме: «експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань».

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024

У ч. 1 ст. 69 ГПКУ, ч. 1 ст. 72 ЦПКУ, ч. 1 ст. 68 КАСУ вимоги до експертів, які можуть призначатися судом або залучатися учасником справи визначні наступним чином: *«експертом може бути особа, яка володіє спеціальними знаннями, необхідними для з'ясування відповідних обставин справи»*. Отже, однією з ключових вимог відповідності експерта (фахівця) вимогам процесуальних кодексів є наявність відповідних спеціальних знань для надання обґрунтованого та об'єктивного висновку.

У статті 10 Закону «Про судову експертизу» зокрема зазначено, що судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань, мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності. Тобто серед вимог Закону чітко передбачено необхідність наявності в судового експерта відповідної вищої освіти. Між тим, в діючих нормативних актах, що регулюють судово-експертну діяльність, не встановлено, яка освіта вважається відповідною для отримання кваліфікації за певним експертним напрямком. При вирішенні цього питання нині враховується найменування спеціальності згідно Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266 [1], та навчальний час із відповідних дисциплін, зазначених у додатку до диплому про вищу освіту.

У зв'язку тим, що до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, час від часу вносяться зміни, а також можливістю набуття особами, які мають намір здійснювати судово-експертну діяльність, практичного досвіду роботи в певній галузі та/або наукового ступеню, час від часу виникають бурхливі дискусії щодо наявності об'єктивних підстав для відмови у проходженні стажування та присвоєння кваліфікації фахівцям на підставі не відповідності вищої освіти.

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024

Згідно інформації викладеної у звіті «Судово-експертна діяльність: практики іноземних країн », що наданий Проєктом Європейського Союзу «Право-Justice» на запит Мін'юсту [2], у більшості європейських країн для доступу до професії судового експерта особа має підтвердити свою професійну кваліфікацію (освіту, науковий ступінь, публікації тощо). Усі необхідні навички для ефективного проведення певного виду експертизи зазвичай набуваються шляхом поєднання формальної освіти, спеціального навчання та досвіду роботи (на робочому місці).

На території країн ЄС, згідно Директиви ЄС про визнання професійних кваліфікацій 2005/36/ЄС [3], при підтвердженні кваліфікації експертів визнаються дипломи про освіту, які були видані однією із країн ЄС, сертифікати, ліцензії, інші документи, а також підлягає визнанню професійний досвід.

Тому виникає потреба дослідити чи тільки документи про вищу освіту можуть свідчити про наявність відповідних спеціальних знань для надання висновку з питань, що мають значення для об'єктивного розгляду справи, та здобуття особами, яких можуть залучати до проведення судових експертиз у сфері інтелектуальної власності, необхідних професійних компетентностей. Можливо нині назріла потреба переглянути вимоги до підготовки осіб, які мають намір стати судовими експертами, зокрема щодо наявності відповідної вищої освіти, яка при цьому не розкривається в жодному з нормативних актів, та не враховує наявний практичний або науковий досвід.

Статтею 34 Закону України «Про освіту» у редакції Закону № 2179-IX від 01.04.2022 встановлено, що результати навчання та компетентності, необхідні для присудження освітніх та/або присвоєння професійних та часткових професійних кваліфікацій, можуть досягатися шляхом здобуття формальної, неформальної чи інформальної освіти.

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024

У статті 8 Закону «Про освіту» встановлено: «1. *Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів*». Також у п. 2-4 Закону дано визначення видів освіти, зокрема, «*формальна освіта – це освіта, яка здобувається за освітніми програмами відповідно до визначених законодавством рівнів освіти, галузей знань, спеціальностей (професій) і передбачає досягнення здобувачами освіти визначених стандартами освіти результатів навчання відповідного рівня освіти та здобуття кваліфікацій, що визнаються державою*».

При розгляді змісту професійних компетентностей, якими мають володіти судові експерти у сфері інтелектуальної власності, доцільно звернути увагу на вимоги, що пред'являються до патентних повірених.

Згідно п. 4 розділу I Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), що затверджене наказом Міністерства економіки України від 29.12.2023 р. № 20599 та набрало чинності 11.03.2024 р. [4], патентним повіреним може бути фізична особа, яка: є громадянином України; володіє державною мовою; має вищу освіту у сфері інтелектуальної власності; має вищу освіту у сфері технічних наук або не менше ніж п'ятирічний досвід практичної роботи в цій сфері – додатково для спеціалізації діяльності «винаходи та корисні моделі»; має вищу освіту в галузі права – додатково для спеціалізації діяльності «юридичні послуги»; має не менше ніж п'ятирічний досвід практичної роботи у сфері інтелектуальної власності.

Також вищезазначене Положення дає роз'яснення, що розуміється під досвідом практичної роботи у сфері інтелектуальної власності, а саме: «*досвід особи, набутий нею після здобуття вищої освіти не нижче ступеня бакалавра*

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024

у процесі виконання трудової функції або надання послуг, пов'язаних з набуттям, здійсненням та захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності, надання правової допомоги у сфері інтелектуальної власності, здійснення викладацької, наукової, науково-технічної діяльності та/або експертної діяльності у сфері інтелектуальної власності».

Враховуючи суттєве зміщення формату навчання з традиційного офлайн до онлайн, яке відбулося за роки пандемії та воєнних дій на території України, нині ми спостерігаємо збільшення можливостей отримання професійних знань та навичок шляхом проходження навчання та підвищення кваліфікації на різних курсах та тренінгах. Тому стару парадигму підготовки судових експертів та визначення вимог щодо наявності відповідної вищої освіти, на нашу думку, доцільно переглянути. Практичний досвід у певній галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла, яка є базовою для вирішення відповідних експертних завдань, також має бути врахований при вирішенні питання щодо наявності відповідних професійних компетентностей для отримання кваліфікації судового експерта у сфері інтелектуальної власності.

Література

1. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.03.2024)
2. Міністерство юстиції України. Директорат правосуддя та кримінальної юстиції. Моніторинговий звіт за 2021 рік / відпов. ред. к. ю. н. О. М. Олійник. 662 с. URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2022/01/26/20220126163347-81.pdf> (дата звернення: 20.03.2024).
3. Директива про визнання професійних кваліфікацій Directive

Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності:
матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю,
присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної власності.
(м. Київ, 26 квітня 2024 р.): ел. збірник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024

2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32005L0036> (дата звернення: 20.03.2024).

4. Про затвердження Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) та внесення змін до положень з питань атестації та ведення державного реєстру представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) : наказ Міністерства економіки України від 29 грудня 2023 року № 20599. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE41608?an=37> (дата звернення: 18.04.2024).